ГЛАСНИК 42

српског археолошког друштва 2026

Током 2021. и 2022. године Народни музеј Србије спровео је прва археолошка истраживања тврђаве Купиник у Срему, једне од најочуванијих средњовековних фортификација у Војводини, која се због, специфичне структуре и положаја сврстава у тзв. водене градове. Први пут се помиње у повељама угарског краља Жигмунда Луксембуршког, крајем 14. века, као „краљевски" град. Током 15. века додељиван је у посед српских деспота и великаша, да би постао и резиденција последњих деспота из лозе Бранковића, потомака деспота Ђурђа Бранковића. Откривене целине и покретни материјал указују на живот у граду у време столовања Бранковића, али не и током 14. столећа. Археолошки су потврђени историјски подаци о разарању тврђаве 1521. године у походу Османлија на Београд, праћеним великим пожаром у коме су урушене спратне конструкције куле са каљевим пећима. Унутар бедема утврђено је више нивоа коришћења и нивелација, као и то да – иако је Купиник изгубио значај војнопограничне тврђаве у одбрани јужних граница Угарске – живот овде није сасвим замро.

(Пећњаци из рушевинског слоја разарања тврђаве 1521. године; фото: Вељко Илић, Народни музеј Србије)

Емина Зечевић
Народни музеј Србије

In 2021 and 2022, the National Museum of Serbia conducted the first archaeological research at the fortress of Kupinik in Srem, one of the best-preserved Medieval fortifications in Vojvodina, classified as a so-called water town due to its specific structure and position. It was first mentioned in charters of the Hungarian king Sigismund of Luxembourg in the end of the 14th century as a "royal" town. During the 15th century, it was granted to Serbian despots and nobles, and became the residence of the last despots from the Branković family, descendants of despot Đurađ Branković. Discovered units and mobile material are indicative of the period of life in the city during the reign of the Branković family, but not during the 14th century. Archaeological evidence confirmed historical data about the destruction of the fortress in 1521 during the Ottoman campaign against Belgrade, followed by a great fire in which tower floor constructions collapsed, with ceramic stoves. Within the ramparts, several usage levels and levelling activities were registered, showing that – even though Kupinik lost its significance as a military-border fortress in the defence of Hungary's southern borders – life here did not completely die out.

(Stove tiles from the fortress from the debris layer destroyed in 1521; photo: Veljko Ilić, National Museum of Serbia)

Emina Zečević
National Museum of Serbia

ГЛАСНИК

српског археолошког друштва

JOURNAL OF THE SERBIAN
ARCHAEOLOGICAL SOCIETY

Број
Volume 42 2026

Београд Belgrade

ГЛАСНИК СРПСКОГ АРХЕОЛОШКОГ ДРУШТВА

Уредник: Драгана Антоновић, Археолошки институт, Београд
Заменик уредника: Селена Витезовић, Археолошки институт, Београд

Редакциони одбор: Душан Михаиловић (Филозофски факултет, Универзитет у Београду), Роберт Вејлон (Одељење за антропологију, Универзитет Мичиген, Ан Арбор), Емина Зечевић (Народни музеј Србије, Београд), Гордана Јеремић (Археолошки институт, Београд), Иван Радман-Ливаја (Археолошки музеј, Загреб), Наташа Миладиновић--Радмиловић (Археолошки институт, Београд), Кристина Шарић (Рударско-геолошки факултет, Универзитет у Београду), Драгана Филиповић (Интердисциплинарни центар за археологију и еволуцију људског понашања, Универзитет Алгарве, Фаро), Пјотр Григоријевич Гајдуков (Археолошки институт Руске академије наука, Москва), Анастасиос Антонарас (Музеј византијске културе, Солун)

Издавач: Српско археолошко друштво, Чика Љубина 18–20, Београд
За издавача: Адам Црнобрња
Лектура и коректура (српски језик): Александра Шуловић
Лектура и коректура (енглески језик): Јелена Витезовић
Графички дизајн: Кристијан Релић
Штампа: BiroGraf, Београд

ISSN 0352-5678 (Штампано изд. / Print)
ISSN 3009-3503 (Online)
УДК 902/904

JOURNAL OF THE SERBIAN ARCHAEOLOGICAL SOCIETY

Editor: Dragana Antonović, Institute of Archaeology, Belgrade
Assistant editor: Selena Vitezović, Institute of Archaeology, Belgrade

Editorial board: Dušan Mihailović (Faculty of Philosophy, University of Belgrade), Robert Whallon (Department of Anthropology, University of Michigan, Ann Arbor), Emina Zečević (National Museum of Serbia, Belgrade), Gordana Jeremić (Institute of Archaeology, Belgrade), Ivan Radman-Livaja (Archaeological Museum in Zagreb), Nataša Miladinović-Radmilović (Institute of Archaeology, Belgrade), Kristina Šarić (Faculty of Mining and Geology, University of Belgrade), Dragana Filipović (Interdisciplinary Center for Archaeology and Evolution of Human Behaviour – ICArEHB, University of Algarve, Faro), Pyotr Grigorievich Gajdukov (Institute of Archaeology, Russian Academy of Sciences, Moscow), Anastasios Antonaras (Museum of Byzantine Culture, Thessaloniki)

Publisher: Serbian Archaeological Society, Čika Ljubina 18–20, Belgrade, Serbia
For publisher: Adam Crnobrnja
Proof reading (Serbian): Aleksandra Šulović
Proof reading (English): Jelena Vitezović
Graphical design: Kristijan Relić
Printed by: BiroGraf, Belgrade

Часопис је објављен уз финансијску подршку Министарства културе Републике Србије.
The journal was published with the financial support of the Ministry of Culture of the Republic of Serbia

Београд 2026 Belgrade

САДРЖАЈ
CONTENTS

РАСПРАВЕ
STUDIES

Б. Трипковић, Д. Булић, К. Пенезић, Ј. Вуковић, А. Трипковић, Р. Шошић-Клинџић: Шанац у Обровчинама код Дубља (Богатић), локалитет типа обровац – истраживање и резултати 7

B. Tripković, D. Bulić, K. Penezić, J. Vuković, A. Tripković, R. Šošić-Klindžić: Šanac at Obrovčine in Dublje, an Obrovac-type of site – excavation and results ... 30

Ј. Коледин, А. Путица: Метал у метал, прича без краја: симболичке праксе, трансформације и третман металних предмета у оставама касног бронзаног доба 33

J. Koledin, A. Putica: Metal into metal, an endless story: symbolic practices, transformations, and treatment of metal objects in Late Bronze Age hoards 50

P. Milojević, D. Milošević Jović: The Early Iron Age horizon at the site of Kafilerija, near Ćuprija 59

П. Милојевић, Даница Милошевић Јовић: Хоризонт раног гвозденог доба са локалитета Кафилерија код Ћуприје 76

С. Ј. Крстић: Алтернативни приступ интерпретацијама импортованих посуда из кнежевских гробова: примена антрополошких модела коменсалног гостопримства 81

S. J. Krstić: An alternative approach to interpretations of imported vessels from princely graves: application of anthropological models of commensal politics 100

M. Dimitrijević, J. Whitehouse: Roman aqueducts north of the palace complex at Glac near ancient *Sirmium*. Results of archaeological surveys 101

М. Димитријевић, Ц. Вајтхаус: Римски водоводи северно од комплекса палате на Глацу код античког Сирмијума. Резултати археолошких рекогносцирања 138

Д. С. Радисављевић, М. Б. Миловановић: Црква Свете Петке на Грабовачком брду код Трстеника и археолошка топографија њеног окружења 141

D. S. Radisavljević, M. B. Milovanović: The Church of St. Petka on Grabovačko Brdo near Trstenik and the archaeological topography of its surroundings 172

А. Ђукић: Рудник гвожђа у селу Ба код Љига 175
A. Đukić: Iron mine in the village of Ba near Ljig 200

ИСКОПАВАЊА И РЕКОГНОСЦИРАЊА
EXCAVATIONS AND SURVEYS

P. Milojević, M. Muminović Božić, D. Matović: Prehistoric sites on the right side of the Beli Timok valley in the Knjaževac region 203

П. Милојевић, М. Муминовић Божић, Д. Матовић: Праисторијски локалитети на десној долинској страни Белог Тимока у књажевачком крају 229

Д. Милановић, М. Антонијевић, М. Селаковић: Архитектонски остаци и карактер баденског насеља у Кленку код Шапца: Заштитна археолошка истраживања 2021–2022. године 237

D. Milanović, M. Antonijević, M. Selaković: Architectural remains and character of the Baden settlement in Klenak, near Šabac: Protective archaeological research 2021–2022 269

Т. Станковић Пештерац: Резултати систематског ископавања римске виле рустике на локалитету Врањ у Хртковцима 2008. године 271

T. Stanković Pešterac: Results of the systematic excavations of a Roman *villa rustica* at the site of Vranj in Hrtkovci in 2008 307

К. Дмитровић: Резултати археолошких истраживања на локалитету Двориште Музеја у Чачку 2024. године 309

K. Dmitrović: Results of archaeological excavations in the Courtyard of the National Museum Čačak in 2024 333

Е. Зечевић: Тврђава Купиник – резиденција сремских Бранковића у светлу првих археолошких истраживања 337

E. Zečević: The fortress of Kupinik – residence of the Branković family of Srem in the light of the first archaeological research 365

И. Кајтез, Т. Пушица: Средњовековни град Милешевац, прелиминарни резултати археолошких ископавања 2025. године 369

I. Kajtez, T. Pušica: Preliminary results of archaeological excavations of the medieval fortress of Mileševac in 2025 391

М. Васиљевић, М. Зековић: Археолошка истраживања средњовековне цркве – ротонде на локалитету Гувниште код Бача 2023. године 395

M. Vasiljević, M. Zeković: Archaeological research of the medieval church–rotunda at the site of Guvnište, near Bač, in 2023 420

ПРИЛОЗИ ИЗ АРХЕОЛОШКИХ ЗБИРКИ
CONTRIBUTIONS FROM ARCHAEOLOGICAL COLLECTIONS

E. Laflı: A Roman bronze statuette of Aphrodite Anadyomene from western Turkey 425

Е. Лафли: Римска бронзана статуета Афродите Анадиомене из западне Турске 435

М. Игњатовић: Бронзана укосница са главом у облику женског портрета из околине Старе Паланке, на Дунаву – контекстуална анализа 437

M. Ignjatović: Eine Haarnadel aus Bronze mit einem Kopf in Form eines Frauenporträts aus dem Gebiet von Stara Palanka an der Donau – Kontextanalyse 446

В. Вујадиновић, Ђ. Јеремић: : Опеке са жигом Друге делматске кохорте (*Cohors II milliaria Delmatarum*) из Чачка 449

V. Vujadinović, Đ. Jeremić: Bricks with the stamp of the Second Delmatian cohorts (*Cohors II milliaria Delmatarum*) from Čačak 461

ПРИКАЗИ
REVIEWS

К. Дмитровић: Критички осврт на докторску дисертацију „Археолошки локалитети као културно наслеђе и предмет истраживања. Наслеђе римског периода у урбаном ткиву Чачка" Марије Алексић Чеврљаковић 465

IN MEMORIAM

Звонимир Недељковић (1947–2026)
(Неда Мирковић Марић) 475

Жељко Јеж (1953–2026)
(Владимир Пецикоза) 479

ДОДАТАК
APPENDIX

Упутство ауторима 485
Guidelines for the authors 486

Уређивачка политика 487
Editorial policy 488

https://doi.org/10.18485/gsad.2026.42.1

ШАНАЦ У ОБРОВЧИНАМА КОД ДУБЉА (БОГАТИЋ), ЛОКАЛИТЕТ ТИПА ОБРОВАЦ – ИСТРАЖИВАЊЕ И РЕЗУЛТАТИ

Бобан Трипковић
Филозофски факултет,
Универзитет у Београду
ORCID https://orcid.org/0000-0002-8703-2683

Дејан Булић
Историјски институт САНУ
ORCID https://orcid.org/0000-0002-6589-7715

Кристина Пенезић
Институт Биосенс,
Универзитет у Новом Саду
ORCID https://orcid.org/0000-0001-7640-3269

Јасна Вуковић
Филозофски факултет,
Универзитет у Београду
ORCID https://orcid.org/0000-0002-7261-6467

Ана Трипковић
Београд
ORCID https://orcid.org/0000-0002-4304-0390

Рајна Шошић-Клинџић
Филозофски факултет,
Свеучилиште у Загребу
ORCID https://orcid.org/0000-0001-5065-7703

e-mail: b.tripkovic@gmail.com
Примљено: 30. 4. 2026.
Прихваћено: 28. 7. 2026.

Оригинални научни рад
УДК: 903”636”(497.11)

Апстракт: *Шанац у Обровчинама код села Дубља (Богатић) у литератури је познат као локалитет типа обровац, што је збирни назив за утврђене и ограђене просторе на подручју западне Србије, који су у време открића иницијално датовани у време касног неолита или раног енеолита. Локалитет је 1973. истраживан са два унакрсна истражна рова, при чему су забележени остаци грађевине и материјална култура из времена касног неолита, на основу чега је идентификован као мање насеље. Локалитет је поново ископаван у оквиру пројекта* Живот у мочвари: микрорегионална адаптација у северозападној Србији (5 000 – 2 500 п. н. е.). *Примарни циљеви ископавања били су боље разумевање културних пракси на налазишту, пре свега карактера заузимања, начина изградње и организације простора. У предложеном раду су презентовани резултати ископавања и геоархеолошких бушења, као и анализа материјалне културе, и потом упоређени и вредновани у односу на постојећа знања о овом и другим локалитетима типа обровац у непосредном окружењу.*

Кључне речи: *северозападна Србија, рани енеолит, обровци и ронделi, утврђени и ограђени простори, мочварна и баровита средина*

Увод

Локалитет Шанац у Обровчинама код Дубља (Богатић) откривен је 1972. приликом систематске проспекције Мачванског округа. У кратком тексту *Шанац у Дубљу – СО Богатић – неолитско насеље* наведено је „... на ободу баре Кулине, уздиже се кружно узвишење по чијој површини има остатака керамике и кремења". Том приликом је локалитет датован у Винча–Плочник фазу винчанске културе (Trbuhović i Vasiljević 1972: 173). Локалитет тада није прецизније описан, а сумарни наводи готово да су се уклапали у опис било ког другог неолитског налазишта. Да је налазиште ипак остављало одређен утисак на посматрача и да је вероватно из истог разлога заинтересовало и истраживаче, знамо на основу ископавања која су обављена већ наредне године. Из кратког извештаја који су пратили снимак основе локалитета са позицијом сонди, цртежи стратиграфских пресека и табла са репрезентативним материјалом, сазнајемо да је локалитет истражен са два рова, да је пречника око 40 м, да је његов средишњи део удубљен, да се приликом ископавања наишло на трагове „мањег валума по ободу", као и на остатке стамбеног објекта са огњиштем. Локалитет је тада, на основу бројнијег материјала, датован прецизније, и то у завршну фазу Винча–Плочник, односно у време које одговара слоју 4,2 м у Винчи (Trbuhović i Vasiljević 1973: 133).

Из истог извештаја сазнајемо да је током проспекције у северозападној Србији утврђено око 50 сличних локалитета, обично смештеним у барама или поред река. Они величином и обликом личе на тумуле, од којих „се разликују по спољном шанцу и, понекад, удубљењем на средини" (Trbuhović i Vasiljević 1973: 133). О каквим се локалитетима ради сазнајемо више наредних година када су поменути локалитети издвојени у засебан тип неолитских насеља и названи „Обровци", према топониму који су носили неки од њих (Трбуховић и Васиљевић 1975). Локалитет Шанац у Дубљу је ископаван управо како би истраживачи појаснили карактер тих насеља. У истом тексту назив локалитета је употпуњен карактеристичним топонимом (Шанац у Обровчинама у Дубљу), али су наведени и знатно прецизнија позиција налазишта (наведени као кућна адреса и број) и нешто другачији опис од оног забележеног раније. Сазнајемо да „Позади кућног плаца, а на ободу баре Кулаче уздиже се у шуми Обровац пречника око 25 м, висине до 2 м. Шанац је добро очуван. У његовој средини јасно је видљиво удубљење" (Трбуховић и Васиљевић 1975: 158).

Истраживачи су локалитет након ископавања и касније, у оквиру интерпретације, недвосмислено идентификовали као каснонеолитско насеље, а његови опис и интерпретација биће надаље само понављани, увек уз

назнаку да је ископаван (Трбуховић и Васиљевић 1983: 80). Сондажно ископавање, документовано снимком основе налазишта, цртежима профила и материјалне културе, као и фотографијом, заправо су два истражна рова, ископана унакрсно од периферије према средишту узвишења тако да формирају сегмент са пресецима кроз локалитет (Trbuhović i Vasiljević 1973). Направљени цртежи доприносе разумевању свих претходних описа и запажања, а посебно појашњавају изглед налазишта, димензије јарка, тајанствено удубљење у средини, као и стратиграфију. У оквиру стратиграфије приказани су тамни набој у основи, слој жуте лесоидне земље, као и остаци грађевине у виду црвене земље и материјал *in situ*. Материјал и документација прибављени приликом тог истраживања деценијама су били једини извор информација о локалитету Шанац у Обровчинама код Дубља, при чему је налазиште, рано изабрано да са још неколико њих буде карактеристичан представник групе која је названа тип обровац, наставило да служи као потпора за тип и хронологију посебне групе насеља чије су постојање, основне одлике и датовање потврђени ископавањем (Васиљевић 1996).

Приликом културне и хронолошке ревизије праисторијског материјала из северозападне Србије, за налазиште Шанац у Обровчинама у Дубљу понуђен је знатно шири хронолошки оквир. У основи, преузето је постојеће датовање локалитета у фазу Винча–Плочник, при чему је већина материјала идентификована као енеолитска или, када је то било могуће, као Криводол–Салкуца култура, а издвојени су и фрагменти неравне површине, према фактури карактеристични за старчевачку културу. Тако је једнослојно и налазима сиромашно налазиште Шанац у Обровчинама у Дубљу истовремено сврстано у старчевачку, винчанску и бубањско-хумску културу у оквиру фаза које су дефинисане као А1, А2 и Б (Стојић и Церовић 2011: 55, 87). Понуђена хронологија добро оцртава проблем у вези са културном и хронолошком атрибуцијом локалитета типа обровац и указује да је можда реч о материјалној култури која не може да буде тако једноставно сврстана у одређену праисторијску културу, односно да носи обележја различитих културних традиција које није лако дефинисати у времену и простору. У међувремену, друге студије су отвориле и питања повезане са изградњом и изгледом тих локалитета, окружењем у којем су настали, као и њиховом наменом (Јевтић 2024; Tripković and Penezić 2017; Veselinović et al. 2022; Трипковић и Пенезић 2024). У свим тим студијама, важно место заузимао је и локалитет Шанац у Обровчинама у Дубљу. С обзиром на његову важност, ново ископавање локалитета обављено је 2017. године и заједно са другим специјалистичким анализама које су у међувремену урађене нуди, надамо се, корак више у ра-

зумевању тог занимљивог налазишта, као и прецизније усмерење даљег истраживачког пута. Примарни циљеви ископавања били су боље разумевање културних пракси на налазишту, пре свега карактера заузимања, начина изградње и организације простора. У даљем тексту су презентовани резултати ископавања и геоархеолошких бушења, као и анализа материјалне културе, и потом упоређени и вредновани у односу на постојећа знања о овом и другим локалитетима типа обровац у непосредном окружењу.

Топографија и топонимија налазишта и окружења

Локалитет се налази у атару села Дубље, изван непосредне насеобинске зоне, у омањем шумарку окруженом земљиштем под интензивном култивацијом (сл. 1). Око 600 м од локалитета према југу је корито Јереза, најдуже притоке Саве у Мачви, док је око 1,5 км према северу корито Битве, најдуже мачванске реке. Обе реке су се у прошлости редовно изливале из својих корита и дуж токова стварале баровито и мочварно земљиште, које је основна физичко-географска одлика Мачве (Алексић 1891; уп. Трипковић 2023). О томе сведоче и први помени локалитета, који истичу његов положај на ободу баре Кулине (или Кулаче), док се на топографским мапама локалитет налази у ободном делу баровитог подручја које носи индикативан топоним Бареш (забележен на мапама 1 : 25 000, 1 : 50 000, 1 : 100 000). Тако је непосредно окружење локалитета не само обиловало водама, већ у савремено доба захтевало и практичне интервенције на регулацији водотокова и барске средине, о чему данас сведочи дренажни канал који спаја непосредно окружење локалитета с коритом Битве.

У погледу педолошких одлика подручја, локалитет се налази на минерално-барском земљишту, у зони додира са параподзолом и забареним и метаморфозираним черноземом, док се шире окружење, на дистанци до 5 км, одликује и другим типовима земљишта, који укључују чернозем, смоницу и гајњачу. Типови земљишта указују на влажну и динамичну животну средину, у којој су дугорочне нестабилности могле бити превазиђене погодностима у ширем и разноврснијем окружењу. Карактер животне средине је прецизније наговештен анализом земљишних биомаркера на основу три узорка из зоне испод културног слоја локалитета, који су на основу присуства тресетне маховине и акватичких макрофита потврдили преовлађујуће мочварну средину. Забележено је, међутим, и присутво виших биљака, које се најлакше могу идентификовати као травна вегетација, јавор и јасен, а њихово учешће је посебно наглашено у нижим нивоима узорковања (Veselinović *et al*. 2022). Изгледа да је током холоцена целу регију примарно

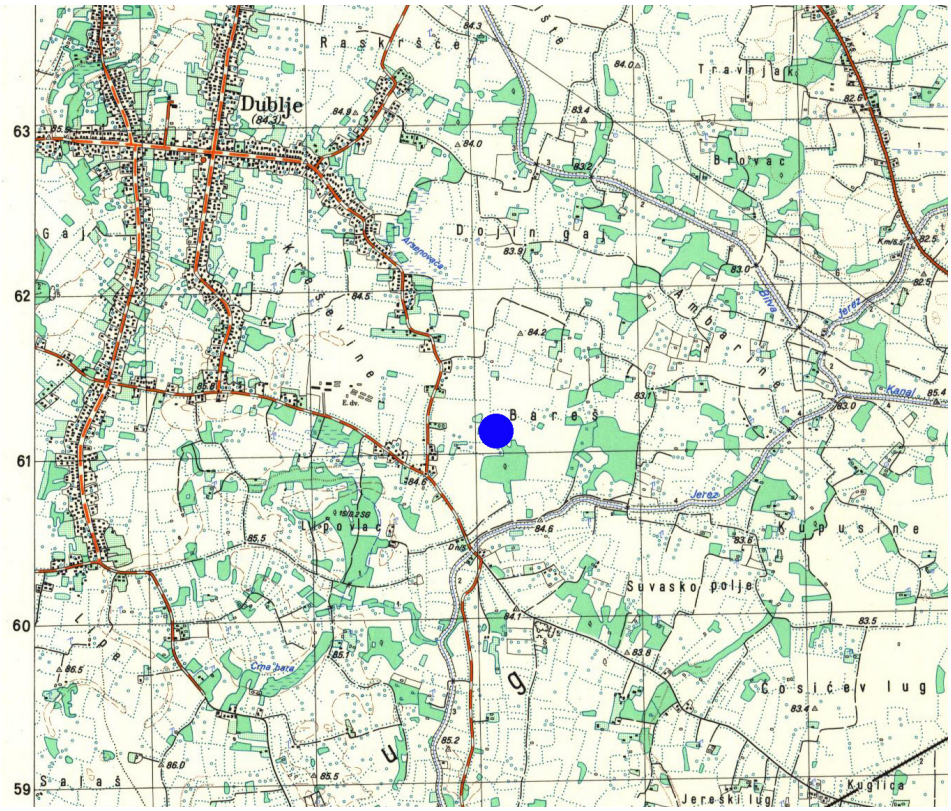

Сл. 1. Положај локалитета Шанац у Обровчинама код Дубља

Fig. 1. The location of Šanac at Obrovčine, in Dublje

карактерисало окружење у којем су се смењивале дуге влажне и кратке или дуге суве епизоде, а то је готово извесно био случај у време заузимања локалитета Шанац у Обровчинама код Дубља.

Назив „Шанац у Обровчинама" карактеристичан је за северозападну Србију и указује на утврђено место, односно „шанац", заправо тип земљаног утврђења чија је изградња и употреба обележила српско-турске сукобе почетком 19. века. Један од најважнијих бојева, којим је завршен Други српски устанак (1815), одиграо се управо у Дубљу недалеко од локалитета. Топоним Обровчине, с друге стране, указује на групу сличних места која су обрована, односно опкопана ровом, чија је намена, према једном од навода у *Вуковом рјечнику* „да вода отече" (Стефановић Караџић 1852). Локалитет Шанац у Обровчинама у Дубљу сличан је изгледом многим другим налазиштима у северозападној Србији, на основу чега је настало уверење да карактеристични топоними описују сусрете и сећање локалног становништва са визуелно

препознатљивим тачкама у простору, који су именовани према локалној култури и традицији, обележеној ратовима и животом у баровитој и мочварној средини (Трипковић 2017; Трипковић 2020; Трипковић и Антонијевић 2025).

У погледу топонимије, посебно је занимљив положај локалитета на ободу „баре Кулине" или „баре Кулаче", као што је у многим извештајима наведено, и у оквиру ширег топонима Бареш, који је забележен на мапама. Значење топонима је у основи исто и односи се на кулу/куле на обали баре или кулу/куле окружене баром, који у форми аугментатива „кулина" или „кулача" говоре о импозантним објектима и импресионираношћу пролазника тим местима. Иако су правила и културне норме које стоје иза именовања појединачних места веома разнолики и нису довољни за датовање или идентификацију праисторијских локалитета, чињеница да се у непосредној близини налази још неколико локалитета типа обровац може да се односи на ову традицију и препознавање узвишења и брежуљака опкопаних ровом као „обровац", „шанац" или „кула". Примера ради, забележена су још два локалитета типа обровац са топонимом Кула или Кулача и оба су праћена легендама о постојању куле из средњевековне прошлости на том месту (Булић и др. 2023; Живановић 2008). На основу тога, може се прихватити да локалитети типа обровац, и у конкретном случају баш „Шанац" у „Обровчинама" на ободу баре „Кулаче" у селу Дубље, пружају потпору за став да су одређене форме друштвеног сећања, а посебно топонимијски обрасци, важни за откриће и идентификацију (пра)историјских места, а могуће и за реконструкцију њиховог изгледа (Трипковић и Антонијевић 2025).

Изглед и величина налазишта

Обилазак локалитета 2010. године, скоро 40 година након прве забелешке, указује да је изузетно добро очуван, извесно због локације у шумарку која није могла бити култивисана, и да се уочава у виду правилног кружног узвишења које се истиче над окружењем (Трипковић и др. 2013). Јарак око локалитета је слабо очуван, али се назире у појединим деловима, а такође се истиче и у дигиталној реконструкцији терена (Трипковић 2020: 192). Раније забележен цртеж основе је донекле веран затеченом стању, с одређеним разликама које, по нашем мишљењу, не одговарају стварности, а донекле утичу на интерпретацију налазишта. Примера ради, на цртежу основе приказана је кружна јама у средишту локалитета (сл. 2), чије је постојање било кључно за издвајање засебног подтипа у оквиру локалитета типа обровац, док је у стварности реч о томе да висина локалитета експоненцијално опада од периферије према центру, са нешто наглашенијом депресијом у средишњем делу, о чему

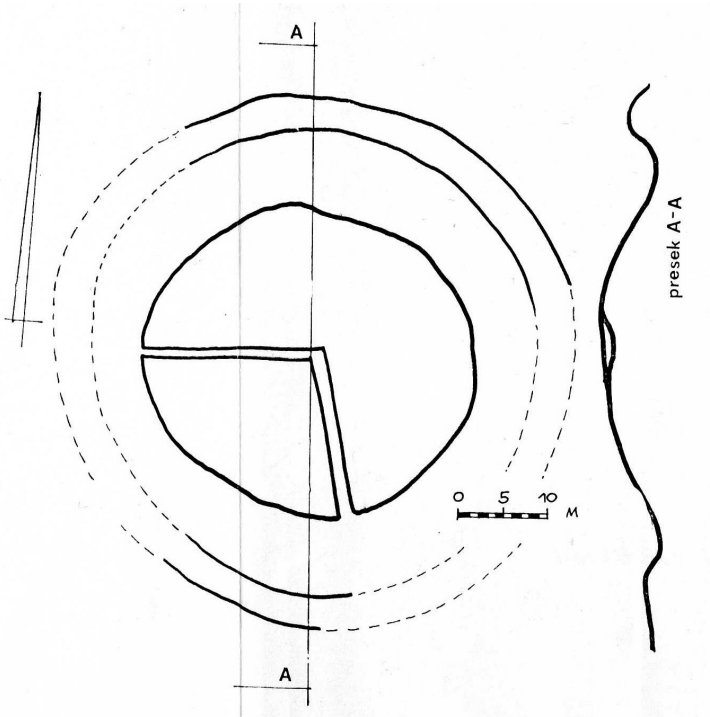

Сл. 2. Основа локалитета (према Trbuhović i Vasiljević 1973)
Fig. 2. Ground plan of the site (after Trbuhović and Vasiljević 1973)

говори и дигитални модел терена. Та средишња депресија је уобичајено наведена као „удубљење у средини" на овом и другим локалитетима типа обровац, а у конкретном случају је протумачена као простор на коме нису изграђени објекти (Trbuhović i Vasiljević 1973), што се, судећи према цртежу профила и једне од раније објављених геоархеолошких бушотина у централном делу локалитета (Tripković i Penezić 2017), показало као исправан закључак.

Потребно је истаћи да су основа локалитета и цртежи профила у истражним рововима првобитно приказани у нетачној и неједнакој размери (Trbuhović i Vasiljević 1973), на основу чега изгледа да пречник узвишења без јарка износи 35-37 м (на основу цртежа основе), односно око 70 м (на основу размере културног профила), што је понегде довело до забуне приликом касније анализе, између осталог и у неким нашим ранијим радовима (сл. 3). У стварности, пречник узвишења износи 30–32 м (мерено од основе), али његови истакнути делови чине кружницу пречника од око 25 м, као што је и наведено у каснијим радовима првих истраживача. Напослетку, грешке у размери се посебно односе на идентификацију стратиграфије у два истражна рова, на цртежу основе приказана

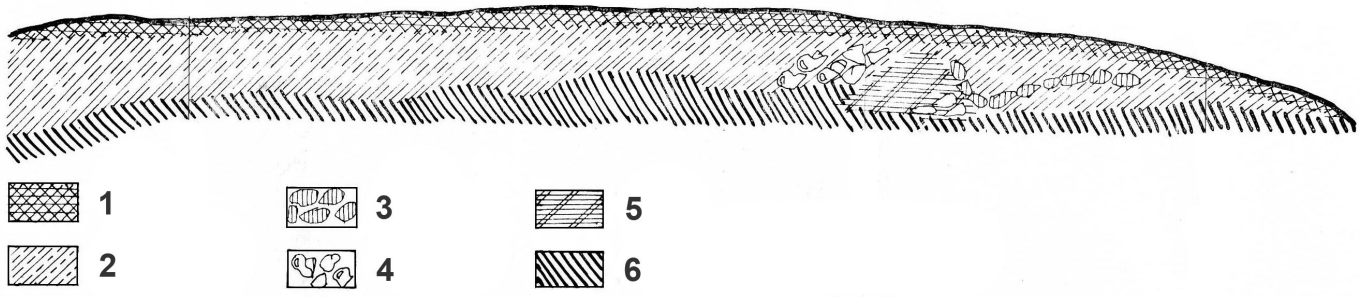

Сл. 3. Источни профил контролног рова на локалитету Шанац у Обровчинама код Дубља: 1 – хумус, 2 – жута лесоидна земља, 3 – лесне конкреције, 4 – керамика, 5 – црвена земља, 6 – мастан мрки набој (према Trbuhović i Vasiljević 1973)

Fig. 3. Šanac at Obrovčine, in Dublje, profile cross-section – east: 1 – humus, 2 – yellow loessial soil, 3 – loess aggregates, 4 – pottery, 5 – red soil, 6 – "greasy" rammed dark brown soil (after Trbuhović and Vasiljević 1973)

са неједнаком ширином. За њих је недавно, приликом анализе стратиграфије и објеката (Јевтић 2024), наведено да су ширине 1 м, док су у стварности ширине до највише 1 м, са великом вероватноћом да су били знатно ужи, судећи према јединој објављеној фотографији (Трбуховић и Васиљевић 1975: Т. III, 1). Иако се у овом тренутку то не чини релевантним, узан и дуг истражни ров у густом и релативно мрачном шумарку наводи на помисао да је постојало ограничење у видљивости приликом цртања и бележења података из профила, који онда не оцртавају високу прецизност и могућност добре идентификације слојева и материјалне културе. Поједина запажања са нових ископавања и разлике у односу на стара ископавања, као што ће се видети касније, најбоље се могу објаснити управо том ограниченом видљивошћу.

Изузев јарка који га окружује, локалитет је добро очуван и издиже се као омањи брежуљак (Трипковић и др. 2013). Важно је истаћи да сви ранији описи, цртеж основе, као и дигитални модел терена указују на постојање широког јарка са благо заобљеним дном. Током ранијих ископавања, која су обухватила два истражна рова (означене као сонда 1 и сонда 2), изгледа да су направљене још две мање сонде на простору западно од узвишења. Оне се у извештају са ископавања не помињу, у каснијим радовима такође нису разматране, али су на снимку пресека кроз налазиште јасно назначене као интегрални део северног и јужног профила сонде 1 (Trbuhović i Vasiljević 1973: prilog 1). Једна (сонда 3?) се налази у средишњем и најнижем делу јарка који окружује локалитет, док је друга (сонда 4?) уцртана на највишем делу терена непосредно изван јарка.[1] У објављеним пресецима се испод танког хумусног слоја налази једино жута лесоидна земља, без било каквих напомена. На први поглед, идентична стратиграфија у две сонде баца сумњу у постојање рова мада, вероватније, указује да је модификација терена приликом изградње локалитета била усмерена на шири и плићи јарак. Требало би имати у виду да су две геоархеолошке бушотине на североисточној страни узвишења, једна у јарку а друга направљена непосредно изван јарка, потврдиле једноставну стратиграфију, али и знатно допринеле даљем разумевању изгледа и улоге јарка који окружује локалитет. Испод површинског слоја дебљине 0,45 м, који је сличан слоју који прекрива локалитет, налазе се Ег (0,45–0,6 м) и Б (0,6–2,1 м) хоризонти са високим садржајем гвожђа, што индицира дугу засићеност водом и висок ниво подземних вода (Tripković i Penezić 2017). На основу тога, јарак који окружује заузет простор могао је да има улогу у дренажи баровитог и мочварног окружења, а вероватно је и сам био често или стално испуњен водом.

[1] На основу приказане размере, странице сонди су биле око 2 м дужине, а раздаљина међу њима око 17 м. Пошто приказана размера не одговара стварној величини локације, обе вредности би требало узети с опрезом. Величина сонди и међусобна дистанца су вероватно биле знатно мање.

Чињеница да је корито јарка најниже у југоисточном делу и да је околни терен најнижи са југоисточне стране локалитета, можда представља начин на који је вода могла да буде усмеравана, ако је за тим било потребе.

Висина локалитета је готово 2 м. Разлика између најниже тачке у јарку, забележене са југоисточне стране узвишења (83,00м), и највише тачке локалитета, измерене у ободном делу на северозападу узвишења (84,94 м), износи 1,94 м. Висина локалитета, међутим, креће се 153–184 цм, ако се мери од дна јарка и суседне највише тачке на ободу локалитета. Тако посматрано, локалитет је највиши на северозападној (1,84 м), северној (1,73 м) и западној страни (1,68 м), док је најнижи на јужној (1,60 м), југоисточној (1,65 м), источној (1,53 м) и североисточној (1,58) страни. Према томе, очувана висина налазишта просечно је нижа у његовој источној половини, тамо где је и околни терен просечно нижи па би те две околности можда могле бити међусобно у вези. Висина кружног узвишења опада од обода према средишту са најнижом висинском разликом у јужном и југоисточном делу (0,49 м) и највишом висинском разликом у северном и северозападном делу (0,77–0,78 м). Висинска разлика свакако указује на другачију врсту организације простора у периферним и средишњем делу локалитета. Истраживачи су претпоставили да је депресија тла у средишту последица тога што се ту нису налазили никакви објекти, а што се уосталом уочава и у профилима истражних ровова (Trbuhović i Vasiljević 1973: prilog 1). У новијим радовима је изнесена хипотеза да се у ободном делу локалитета налазио бедем, који је, након напуштања локације, с временом еродиран, делом у јарак, а делом према средишту локалитета, што је и довело да настанка површинске депресије, коју су ранији истраживачи називали „удубљењем у средини" (уп. Трипковић 2017). Најновија анализа стратиграфије, као и аналогија са локалитетом Шанчина у Десићу (уп. Јевтић 2024), остатке црвено печене земље и лесних конкреција (које су према овом тумачењу служиле да учврсте спољашњу страну бедема) поистоветила је са остацима бедема, што би значило да се већина унутрашњег простора локалитета састоји од земљаног бедема. Ново истраживање је бацило ново светло управо на разумевање оригиналног изгледа локалитета који данас зовемо Шанац у Обровчинама у Дубљу.

Стратиграфија и грађевински остаци

Сонда димензија 2 x 2 м постављена је у југозападном делу локалитета, на простору између старих истражних ровова. Идеја је да се основно знање о стратиграфији допуни детаљнијим запажањима о врсти објеката и материјалној култури, као и да се евентуално ураде додатне анализе про-

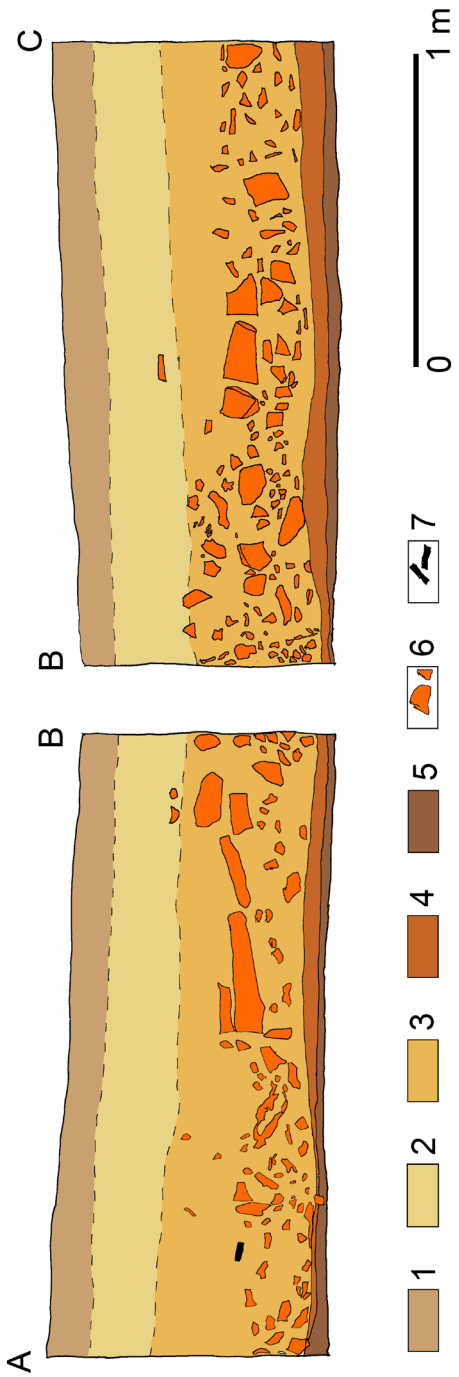

Сл. 4. Северни (A–B) и источни (B–C) профил сонде: 1 – хумус, 2 – жутомрка земља, 3 – црвенкаста земља са лепом, 4 – црвеномрка земља, 5 – тамномрка земља (здравица), 6 – леп, 7 – керамика

Fig. 4. Northern (A–B) and eastern (B–C) profile cross-section of the trench: 1 – humus, 2 – yellow-brown soil, 3 – reddish soil with daub deposits, 4 – red-brown soil, 5 – dark brown soil (virgin soil), 6 – daub, 7 – pottery

стора. Имајући у виду претходна запажања о распростирању археолошких остатака на локалитету на основу 6 бушотина (Tripković i Penezić 2016; 2025), урађено је додатних 11 бушотина, које су распоређене на целој површини узвишења како би се прецизније идентификовале димензије и распрострањеност објеката, као и да би се добили узорци који указују на коришћење простора. Основна јединица истраживања била је Контекст, а сва земља је просејавана кроз сито, у циљу прикупљања ситних артефаката. Таква стратегија се показала оптималном, јер је обезбеђена велика количина информација које су указивале на карактер и динамику заузимања простора.

Основна стратиграфија налазишта је веома једноставна и у основи одговара запажањима изнесеним раније. Границе међу слојевима, међутим, нису чврсте, већ је прелаз међу њима постепен са зоном мешања тако да је дебљина сваког слоја арбитрарна (сл. 4). На површини је хумусни прекривач дебео 0,15 м, формиран распадањем шумске простирке. Садржи велику количину корења и жила. Испод њега је слој жутомрке земље, дебео 0,2–0,3 м, практично без налаза. Испод се налази црвенкасти слој са ситним и крупним комадима лепа. У нижем нивоу овог слоја налази се рушевински слој од горелог и негорелог крупног лепа, очигледно остаци грађевинског објекта. У односу на претходни, слој црвенкасте земље разликује се једино у боји и садржају, тако да је црвенкаста боја последица колорације услед распадања и ширења зоне са лепом током протока времена. У основи овог слоја са лепом, у појединим сегментима налази се релативно танак слој црвеномрке земље, што је вероватно зона интензивног мешања површине са лепом и здравице. Здравицу чини тамномрка, готово масна, земља.

Грађевина откривена у сонди манифестује се у виду велике количине горелог и негорелог лепа (сл. 5). На многим комадима лепа се уочавају отисци дрвене конструкције, а у фактури су обично заступљени плева, песак или шамот. Поједини комади лепа приметно су заравњене површине, изгледом подсећајући на под или платно зида, или су заобљене профилације, што је био очигледно важан детаљ у завршној обради. Штавише, на појединим примерцима уочено је неколико блатних премаза и ти премази се разликују по садржају фактуре. Све то указује на посебну пажњу у изградњи и коришћењу те грађевине, али њена функција није довољно јасна. Остатке кућног лепа из истражних ровова Трбуховић и Васиљевић су протумачили као остатке зграде за становање, чиме су и одредили карактер локалитета (Trbuhović i Vasiljević 1973). На основу аналогије са локалитетом Шанчина у Десићу и узимајући у обзир величину локалитета и објављене цртеже профила, Јевтић је недавно црвено горелу земљу протумачио као остатке изгорелог бедема (Јевтић 2024).

Сл. 5. Шанац у Обровчинама код Дубља. Рушевински остаци у сонди

Fig. 5. Burnt daub remains from Šanac at Obrovčine, in Dublje

Овој дискусији даље могу да допринесу резултати геоархеолошких бушотина који су плански урађени да утврде организацију простора на локалитету.

Од 15 бушотина на узвишењу, у 7 нису забележени остаци грађевине (сл. 6). Изгорели остаци нису забележени у 3 бушотине у периферним деловима локалитета (бушотине 2, 11 и 14), у једној бушотини релативно близу периферије (бушотина 7), у јединој бушотини у централном делу налазишта (бушотина 1), као и у две бушотине које су релативно близу централног дела налазишта (бушотине 15 и 16). С друге стране, остаци лепа забележени су у осам бушотина (5, 6, 8, 9, 10, 12, 13 и 17), при чему је већина стриктно изван периферне или централне зоне локалитета. Највећа концентрација лепа забележена је у бушотини 9, што је простор непосредно уз истражну сонду и на том месту се највероватније налазила јама, могуће од палисадног стуба или неког другог конструктивног елемента грађевине (сл. 7). Распоред и стратиграфија бушотина указују да се остаци лепа налазе у вероватно кружном распореду између централне и периферне зоне локалитета. Ако узмемо у обзир стратиграфију из унакрсних профила са старих ископавања, онда остаци изгорелог лепа из назначених бушотина, уколико заиста приказују исти објекат, говоре да је реч о масивној кружној конструкцији од дрвета и лепа, која је изгорела у пожару.

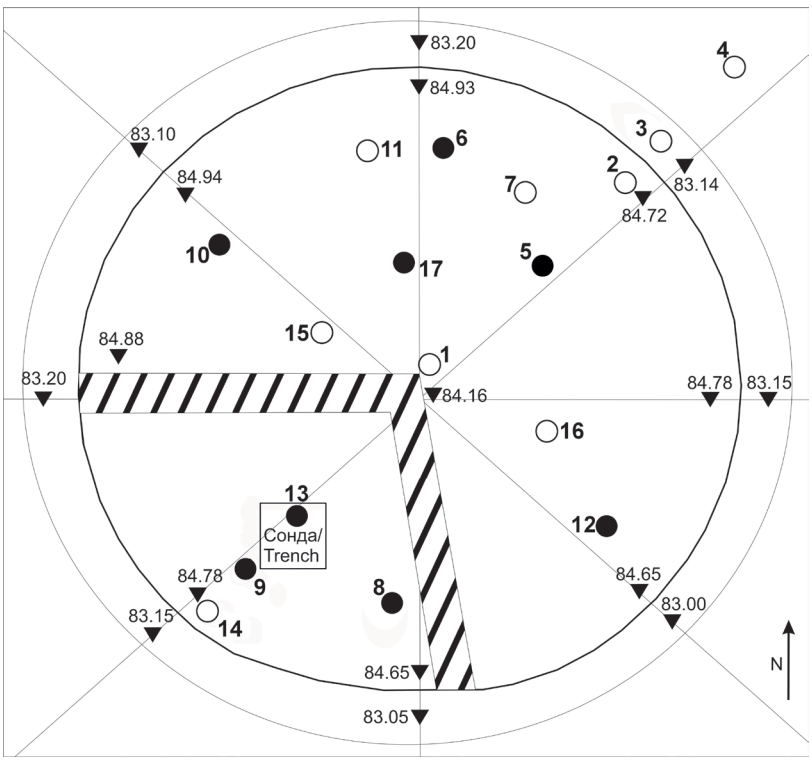

Сл. 6. Шематски приказ положаја сонде и геоархеолошких бушотина. Беле тачке – бушотине без трагова лепа; црне тачке – бушотине са остацима горелог лепа; шрафирана поља – стари истражни ровови

Fig. 6. Schematic layout of the archaeological trench and geoarchaeological cores: white dots – core positions without daub remains; black dots – positions with burnt daub remains; hatched areas – old archaeological trenches

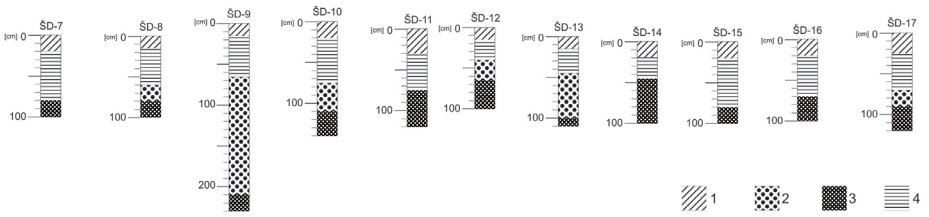

Сл. 7. Шанац у Обровчинама, Дубље, стратиграфски профил на основу бушотина 7–17 (за бушотине 1–6 в. Трипковић и Пенезић 2025): 1 – површински слој, 2 – културни слој са лепом, 3 – ниво ходне површине, 4 – геолошка подлога

Fig. 7. Šanac at Obrovčine, in Dublje, stratigraphic cross-section based on geoarchaeological cores 7–17 (for cores 1–6, see Трипковић и Пенезић 2025): 1 – topsoil, 2 – cultural layer with daub, 3 – past walking surface, 4 – underlying sediment

Материјална култура

Приликом истраживања нису уочени и прикупљени биљни и животињски остаци, упркос просејавању земљишта и флотирању узорака, што може да буде последица конфлаграције у којој је изгорела грађевинска конструкција, а потом и начина употребе локалитета у прошлости. С обзиром на величину сонде није се могла очекивати велика количина материјалне културе, али пронађени предмети представљају значајну и занимљиву допуну постојећим знањима о налазишту. Пронађена су укупно два комада индустрије окресаног камена (сл. 8). У оба случаја реч је о финалном производу, односно о оруђу. Типолошки се оба могу одредити као стрмо ретуширана оруђа. Један је стрмо ретуширан одбитак на којем је додатна обрада стрмо изведена на дисталној ивици (сл. 8, 1). Одбитак је био изложен високим температурама, што се види по врло плитким љускастим пукотинама преко целе површине. Друго оруђе је такође стрмо ретуширан комад, али је израђен на сечиву и притом је обрађен и десни латерални руб (сл. 8, 2). Стрми ретуш је изведен на дисталном делу сечива које је претходно сломљено. Намерно ломљење дисталног или проксималног дела артефакта у сврху прилагођавања облика и површине која се обрађује стандардни је поступак у производњи окресаног каменог оруђа. Сечива с обрађеним латералним рубом и/или зарубљеним дисталним крајем чест су и стандардан део репертоара током енеолита на Балкану (Barbir 2018). Два артефакта свакако нису довољна за системску анализу, али окресани камени артефакти са локалитета до сада нису били познати, тако да пронађени примерци представљају важну допуну збирци камених артефаката са локалитета (Trbuhović i Vasiljević 1973) и указују на разноврсност праксе које су обављане на локалитету.

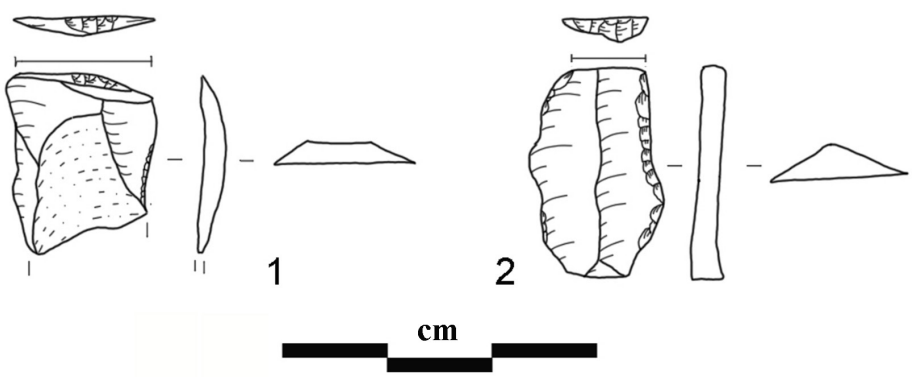

Сл. 8. Окресани камени артефакти са локалитета Шанац у Обровчинама код Дубља
Fig. 8. Chipped stone artefacts from Šanac at Obrovčine, in Dublje

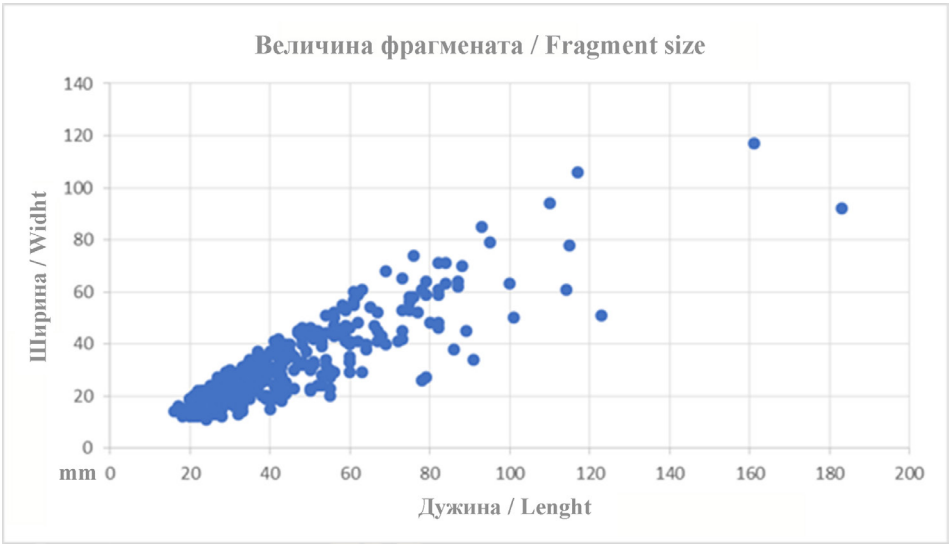

Сл. 9. Величина керамичких фрагмената на локалитету Шанац у Обровчинама код Дубља

Fig. 9. Size distribution of pottery fragments from Šanac at Obrovčine, in Dublje

Најбројније материјалне остатке чини керамика. Пронађено је и обрађено укупно 357 фрагмената керамике. Као и на другим истраживаним локалитетима овог подручја, очуваност фрагмената је веома лоша. Пре свега, ради се највећим делом о фрагментима веома малих димензија (сл. 9), који су претежно до 4 цм дужине/ширине. Одликују их још две важне особине. Прво, ради се о керамици на којој спољне и унутрашње површине готово уопште нису очуване, што је вероватно последица специфичних постдепозиционих услова, а то додатно отежава и анализу технолошких аспеката, као и одређивање културне припадности. Друга важна карактеристика асемблажа је изразито висок степен абразије. Само 2 фрагмента у целом асемблажу показују њено одсуство, док сви остали примерци показују заобљене ивице и различит степен очуваности површина: 8% има средњи степен абразије, 42% висок степен, док највећи број (49%) показује највиши степен абразије, који карактеришу у потпуности уклоњене спољне и унутрашње површине, као и потпуно углачане и заобљене ивице. Све ове карактеристике недвосмислено указују на деловање постдепозиционих процеса, односно јако присуство флувијалне абразије: деловања воде у постдепозиционим условима (Skibo 1987).

На лошу очуваност керамике деловали су и други тафономски процеси, односно у највећој мери секундарно горење. Однос између секундарно горелих фрагмената и фрагмената који нису били у контакту с ватром

приближно је исти, мада је у асемблажу више секундарно горелих примерака (54%). Ово је особина која додатно отежава културну атрибуцију керамике. У највећем проценту, ради се о керамици средње фактуре, а на основу макроскопског посматрања, најчешће примесе представља уситњени камен – шљунак (чак 85%) и шамот (6%), док остатак чине комбинације камена и љуштура мекушаца или шамота. У само једном или два случаја идентификовано је присуство органских примеса плеве. Знатно је теже утврдити обраду спољних и унутрашњих површина из већ изнетих разлога, с обзиром на то да на скоро више од половине укупног броја фрагмената површине уопште нису очуване. На знатно мањем броју примерака могу се препознати глачане површине. Веома је значајно да се и у овом асемблажу појављује обрада површина која указује на технолошки поступак третмана површина после печења. На једном редукционо печеном фрагменту видљиво је листасто одвајање спољног слоја од зида посуде, који указује на третман додатне накнадне редукције урањањем вреле посуде у лако запаљив биљни материјал. Оваква појава већ је уочена и анализирана на локалитету Шанац–Изба код Липолиста (Вуковић и Трипковић 2023).

Најмање се може рећи о типолошким карактеристикама асемблажа, пре свега у погледу морфологије посуда. Осим фрагмената равних дна посуда већих димензија, веома је мало дијагностичких фрагмената – фрагменти обода присутни су на само 19 фрагмената, али су већином толико малих димензија да није могуће одредити тип посуде. Ту су вероватно заступљене полулоптасте зделе и различите затворене непрофилисане посуде. У два случаја присутни су фрагменти здела са увученим ободом, један фрагмент тањира са брадавичастом дршком/апликацијом непосредно испод обода и фрагмент профилисане зделе са наглашеним раменом. Ово је и једина посуда на којој је регистрован орнамент: једва видљиве хоризонталне канелуре на врату и косе канелуре на рамену. Такође, регистрован је један фрагмент стопе пехара, неколико фрагмената тракастих дршки овалног и кружног пресека, као и неколико фрагмената са брадавичастим дршкама/апликацијама, у једном случају у пару.

Иако се у литератури помињу винчанска и бубањска керамика (Стојић и Церовић 2011), карактеристике керамике са ископавања 1973. године нису довољне да се неупитно утврди културна атрибуција керамике, тим пре што је разумно претпоставити да се и на овом локалитету јављају елементи више различитих култура, као што је потврђено на многим локалитетима у окружењу, попут Шанац–Избе код Липолиста (Вуковић и Трипковић 2024), Шанчине у Десићу (Jevtić and Cerović 2022; Церовић 2025) или Ливада у

Каленићу код Уба (Благојевић 2005). Додатно, у ранијој ревизији материјала истакнуто је и присуство старчевачке керамике (Стојић и Церовић 2011), мада ваља имати на уму да енеолитска керамика, а нарочито керамика бубањске културе, такође има примесе плеве у фактури, па је у том погледу важно показати опрезност. Што се тиче облика, зделе са увученим ободом нису нарочито културно осетљиве, с обзиром на то да се јављају од времена касне винчанске културе па надаље, а слична је ситуација и са зделама украшеним канелурама. Фрагмент стопе пехара може да указује на потенцијалне панонске елементе, али је, због велике фрагментованости материјала, и ту потребно показати велику опрезност.

Дискусија и закључак

Нова истраживања локалитета Шанац у Обровчинама у Дубљу бацила су ново светло на разумевање овог занимљивог локалитета. Комбиновање мале истражне сонде са већим бројем геоархеолошких бушотина и додатним специјалистичким анализама донекле је разјаснило дилеме које су постојале у вези са локалитетом. Локалитет је основан у мочварној и баровитој средини, могуће током суве епизоде, о чему сведочи анализа биомаркера, као и многи топоними који окружују локалитет. Материјална култура је абрадиране површине са еродираним ивицама услед флувијалних процеса, што јасно упућује да је реч о терену чији су проблем до данас остале поплаве и нестабилан водни режим. С обзиром на то да је идентично забележено на оближњем локалитету Шанац–Изба код Липолиста (Вуковић и Трипковић 2024), јасно је да је реч о регионалном искуству живота и изградње простора у релативно влажној средини. Плитак и широк јарак око локалитета, као и нижа конфигурација терена с једне стране локалитета, вероватно су имали одређену улогу у одводњавању земљишта, али то вероватно није била једина намена јарка.

Судећи према конфигурацији тла, на унутрашњем ободу узвишења налазио се бедем чија је ерозија довела до опадања висине локалитета од обода према средишњем делу. На узвишењу су забележене обимне активности изградње простора, а највероватније је реч о кружној конструкцији изграђеној од дрвета и лепа, која је изгорела у пожару. Она заузима простор између средишњег дела и обода локалитета формирајући слободан и празан простор у средишњем делу. Иако вероватно није реч о „згради за становање" како је првобитно протумачена (Trbuhović i Vasiljević 1973), с обзиром на комплексност конструкције не може се прихватити ни да је реч о изгорелом бедему, као што је недавно сугерисано (Јевтић 2024). Слична

организација унутрашњег простора одлика је многих локалитета који се у централноевропској традицији називају ронделима (Literski und Nebelsick 2012), иако и тамо углавном недостају многи детаљи о карактеристикама кружне конструкције. Новија разматрања евиденције упућују да није реч искључиво о палисади, већ да се, с обзиром на начин изградње, пре може говорити о зиду или сложенијој конструкцији (уп. Czerniak 2025). На централном Балкану слично је изграђен простор на екстензивно ископаваном локалитету Шанчина у Десићу (уп. Церовић 2025), што указује да је реч о пракси распрострањеној и ка унутрашњости Балкана, а вероватно се слични ограђени простори налазе и иза других локалитета типа обровац (Јевтић 2024), који су давно визионарски уочени и издвојени као засебан тип локалитета (Трбуховић и Васиљевић 1975; Трбуховић и Васиљевић 1983). Чињеница да „обровац" и „рондел" имају слично значење можда отвара и питање системских археолошких пракси, ако се има у виду да су ти локалитети у једном случају истраживани, а у другом занемаривани.

Како је тај простор у унутрашњости коришћен, одговор није могао да дâ ископ мање сонде, али величина доступног простора свакако оставља мало могућности за свакодневне активности. Помисао, на основу аналогије са локалитетом Шанчина у Десићу, да је реч о култним или ритуалним активностима (Јевтић 2024) један је од наговештаја да садашња и будућа истраживања морају да развију нове системе бележења и интерпретације података, јер и култне праксе такође имају своју практичну и материјалну димензију. Боравак на локалитету, каква год да је била његова сврха, морао је да буде праћен низом активности из свакодневног животног ритма. За сада је начин употребе простора на локалитету Шанац у Обровчинама у Дубљу, осим материјалним остацима, прецизније наговештен једино анализом биомаркера чији резултати индицирају засебне зоне које могуће укључују припрему намирница, складиштење и држање животиња (Veselinović i dr. 2022). То само по себи не говори да је реч о малој насеобини, нити да је реч о одређеним ритуалним радњама, али аспекти из домена свакодневице могу да буду спона ка бољем разумевању просторних пракси на локалитету. Стара напомена да је на локалитету идентификовано ватриште у међувремену је потпуно занемарена, али у духу најновијих података можда представља добар пут за разумевање просторних улога (Trbuhović i Vasiljević 1973). Услед мале истражене површине то није било могуће у Дубљу, али је можда могуће у Десићу. Наиме, локалитети попут Шанчина у Десићу су посебно важни, јер приликом екстензивних ископавања могу да разјасне тренутне недоумице у погледу функционалности простора на обровцима западне Србије и ронделима централне Европе, чему се свакако надамо у будућности.

С друге стране, у погледу материјалне културе забележена је потпуно другачија ситуација. Ниједан артефакт на локалитету не даје назнаку да је реч о активностима култног или ритуалног значаја. Мање керамичке групе, као и комади окресаних камених артефаката, налазе се уз грађевинску конструкцију, у чијим су урушеним остацима и нађени. С обзиром на то да су на овом локалитету пронађени само готови производи окресане камене индустрије не може се говорити о производним активностима на локалитету. Са ранијих истраживања нису познати окресани камени артефакти, па је упркос малом узорку, могуће претпоставити да се на локалитету није одвијао процес производње, већ да су готова оруђа допремљена на други начин. Слична је ситуација и на другим локалитетима типа обровац (Шошић-Клинџић и Трипковић 2018; Трипковић и др. 2024), без обзира на то да ли је реч о истој или различитој намени, што нас упућује на закључак да се на њима није одвијао процес производње окресаних камених артефаката, него да су били претежно конзументског карактера. Са ранијих истраживања локалитета Шанац у Обровчинама код Дубља потичу и три глачане камене алатке (Trbuhović i Vasiljević 1973: табла LXXII, 2, 3, 5), односно две тесле и фрагмент артефакта са отвором за држању који подсећа на чекић-секиру, што указује да је постојао шири репертоар камених артефаката коришћених на локалитету. Коришћење, остављање или губљење тих предмета на тако ограниченом простору такође је један од елемената за разумевање улоге локалитета.

Иако се материјална култура са најновијих истраживања не може прецизно датовати, с обзиром на то да су дијагностички елементи веома ретки, и упућују на широко време касног неолита и раног енеолита, објављени типови указују да је извесно реч о последњим вековима 5. миленијума, као што је случај и са другим сличним локалитетима у непосредном окружењу. Културна атрибуција искључиво бубањској култури, како је предложено раније (Стојић и Церовић 2011), међутим, упитна је. Несумњиво је реч о времену бубањске културе, али са материјалним карактеристикама које имају вишезначно порекло. С једне стране, реч је несумњиво о традицији касног неолита, видљивој у фактури, технологији и типовима посуда, а с друге – о читавом низу материјалних елемената који представљају типично обележје раноенеолитског доба. Посебно је занимљиво коришћење плеве у фактури, које је поједине ауторе водило ка идентификацији старчевачких остатака на локалитету, при чему реинвенција истог технолошког тренда можда указује на потребу израде лаганијих посуда, погоднијих за краткотрајно заузимање простора и већу мобилност, што јесте одлика раноенеолитског доба. Будући да је окружење у мачванској равници било мочварно, баровито и нестабилно то је, само по себи, даље акцентовало ту потребу за кретањем и променом.

Захвалница: Истраживање локалитета је обављено средствима која је одобрило Министарство културе Републике Србије у оквиру пројекта *Живот у мочвари: микрорегионална адаптација у северозападној Србији (5000–2500. п. н. е.)*, чији је носилац Филозофски факултет у Београду. Веома смо захвални нашим домаћинима у Мачви, Миланки и Авраму Гишићу из Мачванског Белотића, на пруженом гостопримству током истраживања локалитета. Цртеже окресаних камених артефаката на слици 8 израдила је Софија Драгосавац, на чему јој се најтоплије захваљујемо.

БИБЛИОГРАФИЈА

Алексић, А. 1891. Мачва – са нарочитим погледом на поплавне прилике, *Гласник Српскога ученог друштва* 72: 1–105.

Barbir, A. 2018. Bakrenodobna kamena građa u kontinentalnoj Hrvatskoj. *Povratak u prošlost. Bakreno doba u sevemoj Hrvatskoj*, ur. J. Balen, I. Miloglav i T. Hršak, 147–160. Zagreb i Osijek: Arheološki muzej i Filozofski fakultet u Zagrebu, Arheološki muzej Osijek.

Благојевић, М. 2005. Керамичке посуде из раноенеолитске куће са локалитета Ливаде, Каленић, *Колубара* 4: 31–78.

Булић, Д., Арсић, Р. и Цвијановић, И. 2023. Рановизантијска црква из села Градојевић код Коцељеве, *Иницијал. Часопис за средњовековне студије* 11: 35–54.

Васиљевић, М. 1996. *Мачва – историја, становништво*, Београд: ЈП ПТТ Србија.

Veselinović, G., Tripković, B., Antić, N., Šajnović, A., Kašanin-Grubin, M., Tosti, T. and Penezić, K. 2022. Reconstruction of paleoenvironment and ancient human activities at Obrovac-type settlements (Serbia) using a geochemical approach, *Quaternary International* 610: 122–132. https://doi.org/10.1016/j.quaint.2021.09.001

Вуковић, Ј. и Трипковић, Б. 2023. Третмани површина посуда после печења у раном енеолиту: пример с локалитета Шанац–Изба код липолиста (западна Србија). *Зборник Народног музеја Србије* XXVI-1: 93–106. https://doi.org/10.18485/znms_arh.2023.26.1.4

Vuković, J., and Tripković, B. 2024. Mixed Pottery Traditions in the 5th Millenium western Serbia: Insight from the Site of Šanac-Izba near Lipolist. *Pots as media: Decoration, technology and message* transmission, eds. V. Bikić and J. Vuković, 153–168. Belgrade: Faculty of Philosophy and Institute of Archaeology.

Живановић, З. 2008. Публиковани археолошки локалитети општине Коцељева, део први – праисторија. *Museum* 9: 49–76.

Јевтић, М. 2024. Загонетни свет праисторијских обровaца у северозападној Србији: кратка историја истраживања, *Гласник Српскога археолошког друштва* 40: 7–44.

Jevtić, M. and Cerović, M. 2022. Circular enclosure from the Early Copper Age in Nortg-Western Serbia. Site of Šančina in Desić, near Šabac (excavations 2017-2019), *Старинар* (н. с.) 2: 9–44.

Literski, N., Nebelsick, L. D. 2012. Katalog der Kreisgrabenanalgen und vertwandten Tell der ersten Hälfte des 5. Jt. v. Chr, in Mittel- und Südosteuropa, in *Neolithische Kreisgrabenanlagen in Europa- Neolithic Circular Enclosures in Europe*, hrsg. F. Bertemes und H. Meller, 433–532. Halle: Tagungen des Landesmuzeums für Vorgeschichte.

Skibo, J. M. 1987. Fluvial Sherd Abrasion and the Interpretation of Surface Remains on Southwestern Bajadas, *North American Archaeologists* 8 (2): 125–141. https://doi.org/10.2190/0J02-23DB-34HV-2PF

Стефановић Караџић, В. 1852. *Српски рјечник, истумачен њемачкијем и латинскијем ријечима*. Беч: Штампарија јерменскога намастира.

Стојић, М. и Церовић, М. 2011. *Шабац, културна стратиграфија праисторијских локалитета у Подрињу*, Београд: Археолошки институт; Шабац: Народни музеј.

Trbuhović, V. i Vasiljević, M. 1972. Rekognosciranja u Podrinju i sondažna iskopavanja. *Arheološki pregled* 14: 164–190.

Trbuhović, V. i Vasiljević, M. 1973 Rekognosciranja u Podrinju, *Arheološki pregled* 15: 133–160.

Трбуховић, В. и Васиљевић, М. 1975. Обровци, посебан тип неолитских насеља у западној Србији, *Старинар* (н. с.) 24–25: 157–62.

Трбуховић, В. и Васиљевић, М. 1983. *Најстарије земљорадничке културе у Подрињу*, Шабац: Народни музеј.

Tripković, B. 2017. Nastanak lokaliteta tipa „Obrovac": stratigrafsko vrednovanje stare hipoteze, *Arhaika* 5: 65–78.

Трипковић, Б. 2020. *Велики свет и мали светови: структура и значење археолошких пракси у Србији*, Београд: Филозофски факултет.

Трипковић, Б. 2023. Живот у водоплавинама (пра)историјске Мачве: између евиденције и интерпретације, *Зборник Народног музеја Србије* XXVI–1: 145–165. doi.org/10.18485/znms_arh.2023.26.1.6

Трипковић, Б. и Антонијевић, М. 2025. Нека запажања о топографији и топонимији праисторијских налазишта у западној Србији, *Зборник Народног музеја Србије* XXVII-1: 63–85.

Трипковић, Б. 2023 Живот у водоплавинама (пра)историјске Мачве: између евиденције и интерпретације. *Зборник Народног музеја Србије* XXVI–1: 145–164.

Трипковић, Б., Церовић, М. и Булић, Д. 2013. Културно наслеђе северозападне Србије: локалитети типа 'Обровац', четрдесет година касније, у: *Резултати нових археолошких истраживања у северозападној Србији и суседним територијама*, ур. В. Филиповић, Р. Арсић и Д. Антоновић, 45–56. Београд: Српско археолошко друштво; Ваљево: Завод за заштиту споменика културе.

Tripković, B. and Penezić, K. 2017. On-site and off-site in western Serbia, *Quaternary International* 429: 35–44. DOI: 10.1016/j.quaint.2015.12.004

Трипковић, В. и Пенезић, К. 2025. Археолошки остаци и простор на локалитетима типа обровац: поглед из геоархеолошких бушотина, *Гласник Српског археолошког друштва* 41: 43–73.

Трипковић, Б. и др. 2017. Шанац–Изба код Липолиста, локалитет типа „Обровац”: стратиграфија и релативна хронологија, *Гласник Срӣскоӣ археолошкоӣ друшӣва* 33: 47–72.

Трипковић, Б., Церовић, М., Пенезић, К., Трипковић, А., Живаљевић, И., Филиповић, Д., Шошић Клинџић, Р. и Вуковић, Ј. 2024. Обровчине у Ратковача–Лугу код Дубља (Богатић), локалитет типа обровац – стратиграфија, хронологија иокружење, *Гласник Срӣскоӣ археолошкоӣ друшӣва* 40: 45–68.

Церовић, М. 2025. Раноенеолитска рондела на локалитету Шанчина у Десићу код Шапца, резултати археолошких истраживања 2017–2022. године, *Гласник Срӣскоӣ археолошкоӣ друшӣва* 41: 7–41.

Czerniak, L. 2025. Construction, Maintenance and Ritual Practices on the Neolithic Rondel at Nowe Objezierze (Northwestern Poland): The *chaîne opératoire* of Rondel's Architecture, *Journal of Archaeological Method and Theory* 32: 6–48. https://doi.org/10.1007/s10816-024-09669-2

Šošić-Klindžić, R. i Tripković, B. 2018. Okresani kameni artefakti sa ranoeneolitskog lokaliteta Šanac–Izba (Lipolist, zapadna Srbija). *Arhaika* 6: 1–26.

Гласник Српског археолошког друштва је доступан у отвореном приступу.
Чланци се могу бесплатно преузети са сајта часописа и користити у складу са лиценцом
Creative Commons – Ауторство-Некомерцијално-Без прерада 4.0
(https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/).

Journal of the Serbian Archaeological Society is an Open Access Journal.
All articles can be downloaded free of charge and used in accordance with the licence
Creative Commons – Attribution-NonCommercial-NoDerivs 4.0
(https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/).

Boban Tripković
Faculty of Philosophy, University of Belgrade
Dejan Bulić
The Institute of History, Belgrade
Kristina Penezić
BioSense Institute, University of Novi Sad
Jasna Vuković
Faculty of Philosophy, University of Belgrade
Ana Tripković
Belgrade
Rajna Šošić-Klindžić
Faculty of Philosophy, University of Zagreb

ŠANAC AT OBROVČINE IN DUBLJE, AN OBROVAC-TYPE OF SITE – EXCAVATION AND RESULTS

Keywords: *north-western Serbia, Early Eneolithic, obrovci (circular enclosures) and rondels, fortified and enclosed spaces, wetlands*

The paper presents the results of field research conducted at the site of Šanac in Obrovčine, near Dublje, in north-western Serbia, known in the scientific literature as a site of the Obrovac type. The site appears as a circular enclosure, up to 2 meters high, surrounded by a wide and shallow ditch that likely had a role in draining the waterlogged environment. Judging by the terrain configuration, an embankment was located along the inner edge of the enclosure, whose erosion led to a decrease in the height of the site from the perimeter toward the central area. The combination of a small excavation trench (2 × 2 m) with geoarchaeological cores partially clarified the uncertainties related to the construction and use of the space. Extensive building activities were recorded, most likely a circular structure made of wood and daub that was destroyed by conflagration. This structure occupies the area between the central part and the edge of the site, forming an open space in the central part of the mound. A similar spatial organisation is characteristic of many sites that are referred to as rondels.

How this inner space was used could not be determined by the excavation of a small trench, but available area leaves little room for everyday activities. However, a previous biomarker analysis of the soil indicated distinct zones that

may have been used for food preparation, storage, and keeping animals. Therefore, when interpreting the site, in addition to a ritual function, a practical dimension of the use of the space must also be considered, as evidenced by artefacts such as stone adzes, a hammer-axe, truncated tools, as well as pottery. Based on pottery – although represented by a small number of diagnostic examples due to fluvial abrasion – the site was dated to the second half of the 5th millennium BC. At that time, the region was characterised by the widespread presence of material remains of the Bubanj culture and the Pannonian cultures of the Early Eneolithic, with a mixture of cultural elements at many sites in the immediate surroundings. Therefore, same as with other sites in the area, the diversity and varied origins of the material culture must be taken into account for this site as well.

УПУТСТВО АУТОРИМА

Рукописи се предају на српском језику у ћириличкој верзији писма (са подршком Serbian Cyrillic) или неком од широко распрострањених европских језика (енглеском, немачком, француском, италијанском, руском). Уколико се рукопис предаје на српском језику, аутор је дужан да приложи и резиме на енглеском језику. Уколико се рад предаје на страном језику, треба да садржи и резиме на српском језику. Потписи испод слика и кључне речи треба да буду на српском и на енглеском језику уколико је основни текст на српском или енглеском, односно на српском и на основном језику текста уколико је основни текст француски, немачки и др. Речи, наводи и наслови писани на неком од страних језика треба да буду написани у свом изворном облику.

Чланци који се предају редакцији ***Гласника Срӣскоӣ археолошкоӣ друштва*** треба да се припреме тако да садрже следећим редоследом: наслов, име и презиме аутора са афилијацијом, сажетак (апстракт), кључне речи, основни текст, захвалницу или напомемну (није обавезна), библиографију, резиме (посебан документ), графичке прилоге (посебни документи), наслови и текстуални садржај илустративних прилога (посебан документ) и контакт податке (посебан документ). Сви фајлови који се предају треба да садрже име аутора у називу фајла, на пример: petrovic-tekst.doc, petrovic-slika1.jpg, и слично.

Рукописи ће бити примљени само уколико су писани и опремљени у складу са наведеним правилима. Редакција ће вратити на дораду текстове који нису припремљени у складу са правилима. Сваки од приспелих радова редакција ***Гласника Срӣскоӣ археолошкоӣ друштва*** проследиће анонимним рецензентима. Редакција одлучује о категоризацији позитивно оцењених рукописа, у складу са критеријумима наведеним у важећим актима о уређењу научних часописа Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

Радови се предају у дигиталној форми, на адресу sad.glasnik@gmail.com.

Цело Упутство се налази на сајту *Гласника Срӣскоӣ археолошкоӣ друштва*: https://arheologija.rs/en/jsas-about-the-journal/

GUIDELINES FOR THE AUTHORS

The manuscripts are submitted in the Serbian language in the Cyrillic version of the script (with Serbian Cyrillic support) or in some of the widespread European languages: English, German, French, Italian, Russian. If the manuscript is submitted in Serbian, the author is required to enclose a résumé in English. If the author submits the work in a foreign language which is not his or her native language, it is required to state the name of the translator, or the press corrector who prepared the version of the text in a foreign language. Besides, key words, résumé, and captions below the illustrations in Serbian should be added to the works written in a foreign language. Words, quotations and titles written in any of the foreign languages should be written in their original form.

The articles submitted to the editorial board of the *Journal of the Serbian Archaeological Society* should contain, in the following order: title, name of the author with the affiliation, summary (abstract), key words, body text, bibliography, acknowledgements (not required), résumé (separate file), graphical appendices (separate files), list of illustrations and textual content of illustrative annexes (separate file) and contact details (separate file).

The manuscripts will be accepted only if they are written and structured in accordance with these Guidelines. The editorial board of the *Journal of the Serbian Archaeological Society* will forward each of the incoming works to anonymous reviewers for peer review. The editorial board decides on the categorisation of the accepted manuscripts, in accordance with the criteria listed in the valid acts on editing scientific journals of the Ministry of Education, Science and Technological Development of Republic of Serbia.

The papers should be submitted in digital form via e-mail sad.glasnik@gmail.com.

The full text of the Guidelines is available on the website of the *Journal of the Serbian Archaeological Society*: https://arheologija.rs/en/jsas-about-the-journal/

УРЕЂИВАЧКА ПОЛИТИКА

Часопис *Гласник Српског археолошког друштва* је покренут 1984. као научно-стручно гласило Српског археолошког друштва и посвећен је свим темама из области археологије и сродних дисциплина које су укључене у археолошка истраживања (антропологија, архитектура, етнологија, историја уметности, историја, геологија итд.). У њему се објављују оригинални, претходно необјављени радови (оригинални научни радови, прегледни радови, кратка саопштења, извештаји с ископавања, осврти, критике, прикази, библиографије, биографије значајних археолога, некролози). *Гласник Српског археолошког друштва* излази једном годишње. У *Гласнику Српског археолошког друштва* објављују се радови на српском, енглеском, немачком, француском, италијанском и руском језику.

Часопис *Гласник Српског археолошког друштва* је доступан у режиму отвореног приступа. Чланци објављени у часопису могу се бесплатно преузети са сајта часописа и користити у складу са лиценцом Creative Commons – Autorstvo-Nekomercijalno-Bez prerada (https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/).

Поступак предавања рукописа, рецензија и објављивање радова су бесплатни.

Сви достављени радови пролазе процедуру анонимног рецензирања од стране два компетентна рецензента, које одређује редакција. Рецензирање је потпуно анонимно (*double-blind*): идентитет аутора је непознат рецензентима и обрнуто. Идентитет рецензената остаје непознат ауторима пре, током и након поступка рецензије.

Аутори задржавају ауторска права на објављене радове и дају издавачу неискључиво право да чланак објави, да се у случају поновне употребе наведе као изворни издавач и да га дистрибуира у свим облицима и медијима. Чланци ће се дистрибуирати под Creative Commons-Attribution Nekomercijalno-NoDerivatives (CC BI-NC-ND).

Објављени материјал може да се користи у некомерцијалне сврхе под условом да се наведе одговарајућа заслуга и да се наведе линк ка лиценци.

Цео текст Уређивачке политике се налази на сајту *Гласника Српског археолошког друштва*: https://arheologija.rs/en/jsas-about-the-journal/

EDITORIAL POLICY

The *Journal of the Serbian Archaeological Society* was established in 1984 as a scientific professional journal of the Serbian Archaeological Society and it is dedicated to topics from all areas of archaeology and related disciplines that are included in archaeological research activities (anthropology, architecture, ethnology, history of arts, history, geology, etc.). It publishes original, previously unpublished papers (original scientific papers, scientific reviews, short and preliminary reports, excavation reports, book reviews, critical reviews, bibliographies, biographies of significant archaeologists, necrologies). The *Journal of the Serbian Archaeological Society* publishes papers written in Serbian, English, German, French, Italian, and Russian.

The *Journal of the Serbian Archaeological Society* is an Open Access Journal. All articles published in the *Journal* can be downloaded free of charge from the website of the *Journal* and used in accordance with the Creative Commons license Attribution-NonCommercial-NoDerivatives (https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/).

The process of submitting papers, peer reviews and publishing is free of charge.

All submitted papers go through the peer review process performed by two competent Reviewers, chosen by the Editorial Board. All reviews are completely anonymous, based on the double-blind peer review system: the identity of the Authors is not known to the Reviewers and vice versa. The identity of the Reviewers will remain unknown to the Authors before, during, and after the reviewing process.

Authors retain the copyright of the published papers and grant to the publisher the non-exclusive right to publish the article, to be cited as its original publisher in case of reuse, and to distribute it in all forms and media. Articles will be distributed under the Creative Commons-Attribution NonCommercial-NoDerivatives (CC BY-NC-ND).

The published material may be used for non-commercial purposes provided that the appropriate credit is given and a link to the license is provided. If the published material is remixed, transformed, or built upon, the modified material cannot be distributed.

The full text of the Editorial Policy is available on the website of the Journal of the Serbian Archaeological Society: https://arheologija.rs/en/jsas-about-the-journal/

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

902/904

ГЛАСНИК / Српско археолошко друштво ; уредник Драгана Антоновић. - 1984, бр. 1- . - Београд : Српско археолошко друштво, 1984- (Београд : BiroGraf). - 24 cm

Годишње. - Наслов од бр. 10 (1995) на срп. и енгл. језику: Гласник Српског археолошког друштва = Journal of the Serbian Archaeological Society. - Друго издање на другом медијуму: Гласник Српског археолошког друштва (Online) = ISSN 3009-3503
ISSN 0352-5678 = Гласник - Српско археолошко друштво
COBISS.SR-ID 6519298